

Anmeldelser

Mogens Herman Hansen, *Demokratiet i Athen*, København: Nyt Nordisk Forlag 1993, 184 s., kr. 168,00.

I 1994 fejres et jubilæum af de sjældne, et 2.500 års jubilæum. Jubilæren er demokratiet, det indførtes nemlig år 507 f.Kr. i Athen. Det virker alt sammen så fortroligt for os: *krátos* betyder magt eller styre, *démos* folk eller folket, så demokrati er folkestyre, ikke sandt? Det får vi nok også lejlighed til at høre nogle af festtalerne sige, og jeg forudser at flere af dem vil dvæle ved demokratiets rødder langt tilbage. Det lyder gribende. Alligevel må man blive lidt skeptisk. Sociale og politiske institutioner har gennem Europas historie udvist stor dynamik, så hvor meget har mon det athenske demokrati fælles med vores?

Det er en krævende undersøgelse, men i Danmark er vi heldigt stillede med Mogens Herman Hansens *Demokratiet i Athen*. M.H.H. er docent ved Københavns Universitet og en international kapacitet på området, han kan stoffet på fingrene, og det han meddeler, er ikke afskrift fra andre, men en selvstændig tolkning af kilderne, ofte original og nogle gange omstridt, men altid gennemtænkt.

Bogen går grundigt til værks og giver en hel lille samfundsbeskrivelse inden den går over til demokratiets institutioner og virkemåde.

Det athenske demokrati forekommer radikalt. Det var nemlig et direkte demokrati, dvs. at borgerne traf selv afgørelserne i stedet for at vælge nogle få politikere til at træffe dem; for eksempel havde 1/3 af alle mænd over 30 været borgmester i Athen, valgt ved lodtrækning og kun for en dag ganske vist, for så kort tid havde hver enkelt posten, der mere var en embedsmands end en politikers. På folkeforsamlingen stemte alle om for eksempel krigserklæringer, i domstolene lyttede op til et par tusinde nævninger, valgte ved lodtrækning, til parterne, hvorefter de stemte i hemmelighed, - uden den retsbelæring skolede jurister først giver vores nævninger. Og nye love blev vedtaget ved en lignende proces: Nogle forsvarede den gamle lov, andre anbefalede det nye forslag, og så stemte 6.000 borgere, atter valgte ved lodtrækning.

Et sådant demokrati må styre en vanskelig kurs mellem professionelle politikere og letsindige demagoger. Hjælpemidlerne til at holde kursen var flere. Professionelle advokater var forbudt, politikere der blev for magtfulde, landsforviste man for 10 år, og den der stillede udemokratiske forslag, kunne straffes med store bøder. Athenerne beskyttede demokratiet i stedet for politikerne, der hos os nyder den parlamentarisk immunitet. (En Tamilsag i Athen ville fysisk have fjernet de politikere, der i undersøgelsesretten afslørede ringe sans for lovens og rettens krav).

Bogens gennemgang af demokratiet i Athen er præcis, velstruktureret og i sig selv tankevækkende.

Anmeldelser

Mogens Herman Hansen, *Demokratiet i Athen*, København: Nyt Nordisk Forlag 1993, 184 s., kr. 168,00.

I 1994 fejres et jubilæum af de sjældne, et 2.500 års jubilæum. Jubilæren er demokratiet, det indførtes nemlig år 507 f.Kr. i Athen. Det virker alt sammen så fortroligt for os: *krátos* betyder magt eller styre, *démos* folk eller folket, så demokrati er folkestyre, ikke sandt? Det får vi nok også lejlighed til at høre nogle af festtalerne sige, og jeg forudser at flere af dem vil dvæle ved demokratiets rødder langt tilbage. Det lyder gribende. Alligevel må man blive lidt skeptisk. Sociale og politiske institutioner har gennem Europas historie udvist stor dynamik, så hvor meget har mon det athenske demokrati fælles med vores?

Det er en krævende undersøgelse, men i Danmark er vi heldigt stillede med Mogens Herman Hansens *Demokratiet i Athen*. M.H.H. er docent ved Københavns Universitet og en international kapacitet på området, han kan stoffet på fingrene, og det han meddeler, er ikke afskrift fra andre, men en selvstændig tolkning af kilderne, ofte original og nogle gange omstridt, men altid gennemtænkt.

Bogen går grundigt til værks og giver en hel lille samfundsbeskrivelse inden den går over til demokratiets institutioner og virkemåde.

Det athenske demokrati forekommer radikalt. Det var nemlig et direkte demokrati, dvs. at borgerne traf selv afgørelserne i stedet for at vælge nogle få politikere til at træffe dem; for eksempel havde 1/3 af alle mænd over 30 været borgmester i Athen, valgt ved lodtrækning og kun for en dag ganske vist, for så kort tid havde hver enkelt posten, der mere var en embedsmands end en politikers. På folkeforsamlingen stemte alle om for eksempel krigserklæringer, i domstolene lyttede op til et par tusinde nævninger, valgte ved lodtrækning, til parterne, hvorefter de stemte i hemmelighed, - uden den retsbelæring skolede jurister først giver vores nævninger. Og nye love blev vedtaget ved en lignende proces: Nogle forsvarede den gamle lov, andre anbefalede det nye forslag, og så stemte 6.000 borgere, atter valgte ved lodtrækning.

Et sådant demokrati må styre en vanskelig kurs mellem professionelle politikere og letsindige demagoger. Hjælpemidlerne til at holde kursen var flere. Professionelle advokater var forbudt, politikere der blev for magtfulde, landsforviste man for 10 år, og den der stillede udemokratiske forslag, kunne straffes med store bøder. Athenerne beskyttede demokratiet i stedet for politikerne, der hos os nyder den parlamentarisk immunitet. (En Tamilsag i Athen ville fysisk have fjernet de politikere, der i undersøgelsesretten afslørede ringe sans for lovens og rettens krav).

Bogens gennemgang af demokratiet i Athen er præcis, velstruktureret og i sig selv tankevækkende.

Men nu ligger Højeste Ret og Folketinget ikke i Athen for 2.500 år siden, så man må spørge, om denne bog har nogen værdi ud over at være spændende læsning om en anden styreform. Var dette direkte demokrati ikke kun muligt i et samfund som det athenske: Et lille samfund på et område lidt mindre end Fyn, hvor et mindretal kunne mødes på ét sted og tale sammen, fordi kun fribårne, athenske mænd havde stemmeret?

I bogens indledning hævdes det, at kabel-TV og trykknaptелефoner igen har gjort det direkte demokrati muligt. Alle kan følge med foran skærmen og stemme med telefonen, ligesom til Melodi-Grand-Prix. Denne påstand bringer M.H.H. i det bedste selskab. John Stuart Mill var nemlig inde på noget lignende da han skrev, at "Aviserne og jernbanerne løser problemet med at få Englands demokrati til at stemme samtidigt på ét torv, ligesom det i Athen". Alligevel er idéen ikke overbevisende. Forskellene mellem samfundene er så store, at det ikke er i de konkrete antikke institutioner, vi skal lede efter en inspiration for vores overvejelser.

Derimod rammer kendskabet til det athenske demokrati midt ind i en aktuell diskussion om repræsentation versus deltagelse. Denne diskussions deltagere har mange forskellige navne (demokratiske revisionister, neoelitister, klassiske demokrater osv. og diskussionen har rod i den dobbelthed der ligger i betydningen af *dêmos*, folk (i nedsættende betydning) eller folket (med de positive konnotationer dette ord vækker): Er det mon ikke nødvendigt at vælge de særligt egnede blandt folket, så systemet bliver effektivt og holder folk med ekstreme synspunkter væk fra direkte indflydelse? Og i forlængelse heraf: Kan man ikke tolke folks politiske apati som et sundhedstegn, der tyder på tilfredshed og overlader politik til folkets få udvalgte, som har evner for det?

I denne diskussion er den athenske erfaring en klar støtte til dem, der modsat understreger værdien af borgernes direkte deltagelse i politik og ikke gør apati til en dyd. Ja grækerne ville slet ikke kalde det repræsentative demokrati for demokrati. Aristoteles skrev, at valg er aristokratiske, ikke demokratiske, for med dem får man et element af velovervejet udvælgelse af de bedste mænd (*aristoi* på græsk) i stedet for styre ved hele folket.

Disse pointer ved det athenske demokrati sammenfatter M.H.H. godt et sted, hvor han ikke fortaber sig i teledemokrati: Borgerne var politisk interesserede og aktive, de mødte op, deltog i lodtrækninger om posterne, virkede som embedsmænd og var villige til at træde frem med forslag og kritik. Det er noget helt andet end at sidde isoleret derhjemme foran trykknaptелефonen som under et Melodi-Grand-Prix.

Det er i den retning det athenske demokrati kan være en inspiration. Athenerne beviste hvad aktive borgere formår. I næsten 200 år udgjorde de i fællesskab styret. Naturligvis begik de fejl, men hvilket styre gør ikke det? I det store og hele var styret ansvarligt og mildt over for sine modstandere, der for øvrigt altid var de intellektuelle som Platon og Aristoteles (modsat i dag hvor presset mod demokratiet snarere kommer fra antiintellektuelle populistere).

Ved nøjere eftertanke er det ikke sært, at folkets styre var ansvarligt. Man kan blot forestille sig folkeforsamlingen en dag, hvor den stemmer for eller

imod en krigserklæring: De der stemmer i dag, er de samme som i morgen skal udkæmpe krigen hvis den vedtages. Sådanne situationer kalder på omtanke, forudgående diskussion med venner og naboer, og overvejelse af konsekvenser både på kort og langt sigt.

Dette er den fineste politiske opdragelse og træning, sådan som også John Stuart Mill havde bemærket det, da han skrev: "Den praktiske erfaring fra domstolene og folkeforsamlingen hævede den gennemsnitlige athenske borgers intellektuelle niveau langt op over hvad vi ellers har set eksempler på i noget andet samfund, antikt eller moderne."

Vi står stadig over for udfordringen at nå athenernes intellektuelle niveau i denne henseende. For eksempel udkommer der dette efterår en bog af Ritt Bjerregaard, en departementschef og en direktør, hvis påstand er, at hos os får ikke engang de 179 folketingsmedlemmer virkelig indflydelse eller praktisk erfaring i at træffe politiske beslutninger!

Bogen *Demokratiet i Athen* har først og fremmest sin styrke i skildringen af det athenske samfund og dets styreform. De længere perspektiver op til den moderne diskussion af demokratiet er ikke bogens emne. Men kendskabet til Athen er en inspiration til denne debat, og dette kendskab formidler bogen godt. Den vil forhåbentlig give nogle lyst til at følge de videre perspektiver, og hertil kan M.I. Finley, *Democracy Ancient and Modern* (1973) anbefales.

Søren Hindsholm
Aalborghus Gymnasium

L. J. Sharpe (ed.), *The Rise of Meso Government in Europe*, London: SAGE Publications, 1993, 327 s.

Meso-niveauet er, som navnet antyder, imellem andre niveauer, og bogen behandler væksten i dette intermediære niveau mellem kommunen og centeret (centralstaten). Det kan være regionens folkevalgte organer (Italien, Frankrig, Spanien, Belgien, Holland) eller et styrket folkevalgt amtsniveau (Norge, UK). Men hvis historien var så enkel som dette, var bogen ikke nødvendig, så læseren føres gennem de ovennævnte landes "regionale historie" for at blive i stand til at mærke verden. Og den er kompleks, alt for kompleks til at blive gengivet meningsfyldt i en kort anmeldelse.

Tyskland indgår ikke i bogen - virkeligheden overhalede analytikerens principper ved genforeningen, forklarer redaktøren i sit korte forord, der blot lægger bogens 7-årige historie fra idé til tryk. Polen derimod er med - men burde efter anmelderens mening være blevet udelukket med samme begrundelse som Tyskland.

For danske (og de fleste nordiske) læsere er meso-niveauet i sig selv ikke specielt interessant: Danmark er lille og homogent, og den administrative inddeling og opgavefordeling er i internationalt sammenligning ganske rationel.